

MAXMILIÁN Z PERNŠTEJNA (1575-93)

Jiří KOTYK

Maxmilián z Pernštejna, syn nejvyššího kancléře království Českého Vratislava z Pernštejna a jeho španělské ženy Marie Maxmiliány Manrique de Lara, se narodil pravděpodobně v lednu 1575.¹⁾ Když mu bylo 7 let (1582), chtěl jej jeho otec dát v březnu ke dvoru olomouckého biskupa Stanislava Pavlovského,²⁾ protože s ním počítal jako s budoucím příslušníkem duchovního stavu. Nedošlo však k tomu pro špatný zdravotní stav otcův.³⁾ Po smrti Vratislava z Pernštejna (zemř. 27.10. 1582), žil již Maxmilián na biskupově dvoře. Od roku 1583 byl jeho domácím učitelem Jan

1) Tento měsíc narození lze vypočítat z Maxmiliánova náhrobního nápisu v římské bazilice S. Maria Maggiore (viz foto), kde se uvádí, že žil 17 let a 9 měsíců (zemřel v září 1593). Leden 1575 přijímá též P.Vorel, Páni z Pernštejna - českomoravský rod v zrcadle staletí, Pardubice 1993, s. 43. Ch.Bečherová v rkp práci Die Herren von Pernstein, 1981 (rkp v SOkA Litomyšl - sign. R 269, s. 67) uvádí datum Maxmiliánova narození 3.9. 1575 údajně podle Prostějovské kroniky z roku 1583. P.Vorel (c.d., s. 14) však uvádí, že prostějovský městský písař Jan Bělkovský z Ronšova zachytil přehled Vratislavova potomstva jen do roku 1564 a „nezachycuje mladší děti, včetně těch, které žily ještě roku 1583“, t.j. v roce založení prostějovské městské knihy.

2) Stanislav Pavlovský z Pavlovic byl olomouckým biskupem v letech 1579-98. Byl vynikajícím představitelem t.zv. tridentského katolicismu na Moravě, kde zavedl gregoriánský kalendář. Roku 1585 dal razit zlatou minci (první razba olomouckých biskupů - nachází se v královské sbírce ve Florencii). Více o něm viz V.Medek, Cesta české a moravské církve staletími, vyd. Česká katolická charita 1982, s. 186-187. Roku 1587 a 1592 byl biskup v diplomatických misích v Polsku, kde prosazoval královskou kandidaturu Habsburků Maxmiliána a Arnošta.

3) F.V.Peřinka, Poslední Pernštejnové, jejich styky s olomouckými biskupy a pokus o rekatolizaci na jejich panstvích - příspěvek k náboženským dějinám moravským. I. a III. díl (II. díl ztracen) v SOkA Kroměříž (pracoviště Holešov), sign. C-16, inv.č. 17, konf. 16. s. 47. Údaje o Maxmiliánovi z Pernštejna čerpám hlavně z této práce, jejíž pilný autor žil v letech 1878 - 1949 (hlavně s. 47-50). Peřinka cituje dopis biskupa Pavlovského Vratislavu z Pernštejna z 15.3. 1582 (kop. 16, fol. 32).

Baptista Julianus, pravděpodobně Ital.⁴⁾ K tomuto preceptorství měl souhlas biskupa Pavlovského. Ten žádal 28. března 1585 papeže Řehoře XIII.,⁵⁾ aby udělil 10 letému Maxmiliánovi kanovníctví v Olomouci. Vzhledem k Maxmiliánovu věku k tomu však ještě nedošlo.⁶⁾ Preceptor Julianus požádal po 3 letech práce s malým Maximiliánem (t.j. roku 1586), aby byl propuštěn ze služby, protože chtěl jít pracovat jinam. Biskup Pavlovský jeho žádosti vyhověl a napsal mu vysvědčení, že „se v té službě choval pilně a věrně, že jej každému dobře doporučuje a že zároveň prosí, aby ho nastávající službodárce blahovlnně podporoval.“⁷⁾ Novým preceptorem Maxmiliána z Pernštejna se stal roku 1589 olomoucký kanovník Eliáš Hovorka, dosud biskupův t.zv. latinský sekretář.⁸⁾ Ten t.r. opustil biskupskou kancelář a odebral se se svým 14 letým svěřencem do Prahy, aby se s ním vypravil na římská studia.⁹⁾ Šlo o studijní pobyt v koleji „GERMANICUM“ v Římě, založené roku 1552 významným činitelem Tovaryšstva Ježíšova sv. Petrem Kanisiem (k nové organizaci koleje došlo roku 1584). Biskup Pavlovský zde roku 1580 vymohl 3 místa pro studující z olomoucké diecéze.¹⁰⁾ Tento patron dal také 24. března 1589 Maxmiliánovi „litteras securi passus“, v podstatě glejt (=otevřený bezpečný list) na cestu.¹¹⁾ Do Říma dojeli teprve 17. či 18. července t.r. v doprovodu apoštolského nuncia Antonia Putea.¹²⁾ Maxmilián nebyl v Římě ještě ani rok, když mu - 15 letému - 5. dubna 1590 biskup Pavlovský udělil „pro uznanou hodnost mravů a ze zvláštní lásky“ kanonikát v Olomouci, uvolněný smrtí Slezana Petra Vlčka z Dobré Zemice a Hlučína.¹³⁾ Bratru nového kanovníka Janu z Pernštejna (naroz. 1561, zemř. 1597 - byl o 14 let starší než Maxmilián)¹⁴⁾ sdělil biskup téhož dne, že

4) Transkripce F.V.Peřinky, l.c.s. 48.

5) Řehoř XIII., vl. jménem H. Boncompagno, byl římským papežem v letech 1572-85. Roku 1581 dal souhlas k činnosti t.zv. Collegia Nordica, založeného 10.12. 1578 Tovaryštvem Ježíšovým v Olomouci pro misie v severní a východní Evropě. Působila do roku 1741. Viz V.Medek, s. 184. Vratislav z Pernštejna žádal tohoto papeže o půjčku 40 - 50 000 scudů na úrok přes jeho nuncia G.F. Bonhominiho. Viz F.V.Peřinka, s. 47.

6) F.V.Peřinka, s. 47 - cituje Engelsův kopiář, fol. 28 Kroměříž. Jde zřejmě o kopiář listin olomouckých biskupů.

7) F.V.Peřinka, s. 48 - podle kop. 70, pg. 251 (opis testimonia bez data).

8) Zřejmě vyřizoval veškerou latinskou agendu olomoucké diecéze.

9) F.V.Peřinka, l.c., s. 48 podle B.Navrátíla, Jezuité... I. díl, s. 477.

10) V. Medek, l.c., s. 186.

11) F.V.Peřinka, l.c., s.48 - kop. 70, pg. 411, jen regist.

12) F.V.Peřinka, s. 48 - cituje Navrátilovy „Jezuity“, I. díl, s. 483. Šlo možná o A. Possevina - viz o něm pozn. 18.

13) F.V.Peřinka, s. 48 - kopiář 70, pg. 478.

14) S tímto bratrem měl Maxmilián od roku 1588 podíl na panství Lan-

o udělení kanonikátu nechal ve své kanceláři zhotovit investiturní list, který posílá po velehradském opatovi Maxmiliánově matce, vdově paní Marii Pernštejské de Lara¹⁵⁾ k ukázání. Zároveň píše Maxmiliánovi do Říma, aby bez prodlení přijal t.zv. první tonsuru. Dokud ji nebude mít, nezíská udělená hodnost svůj obsah. Tím se poodkládá „possessio“ (=držba) tohoto úřadu, až přinese z Říma písemné potvrzení, že již přijal „primam tonsuram“. To prodlení nebude mladému Maxmiliánovi na újmu. Dělá se to proto, aby byl dodržen „chvalitebný řád církve svatě“. Biskup udílí mladému pánu toto beneficium z upřímné lásky a náklonnosti, aby tím ke stavu duchovnímu ve svém mládí ještě více přilnul.¹⁶⁾ 21. června 1591 se Maxmilián účastnil pohřbu svého spolužáka Luigiho Gonzagy, později známého jako sv. Alois.^{16a)}

9. února 1592 byl zvolen v konkláve novým římským papežem Hippolyt Aldobrandini, který přijal jméno Klement VIII.¹⁷⁾ Byl zkušeným škroun a Lanšperk. Viz Ch.Becher, l.c., s. 67, která podle F. Weigleho též uvádí, že Maxmilián roku 1587 studoval v italské Sieně.

15) Marie Maxmiliána Manrique de Lara, od r. 1555 manželka Vratislava z Pernštejna, ovdověla v říjnu 1582. Udržovala styky s olomouckými jezuiti, z nichž Španěl Hurtado Pérez (v letech 1566-80 rektor jezuitské koleje v Olomouci) byl jejím zповědником. Roku 1583 onemocněla. 18.2. t.r. byla osvobozena od postů a žila jen na mléčných jídlech (viz F.V.Peřinka, s. 45). Pérez ji navštívil 4.10. 1583 z pověření olomouckého biskupa Pavlovského. T.r. se odstěhovala z litomyšlského zámku do Prahy, kde žila střídavě v Pernštejském paláci na hradě (dn. Lobkovický palác) a ve fürstenberském domě na Malé Straně u své dcery Alžběty (nar. 1557), provdané roku 1578 za Albrechta z Fürstenberka. Roku 1586 přichází do Prahy i H. Pérez, propuštěný Pavlovským od jeho dvora. Ten vdovu často navštěvoval, od roku 1595 se svým krajanem Melchiorem Trevinem z Xenivilly, rektorem koleje TJ v Praze. Roku 1599 píše Karel ze Žerotína, host fürstenberského domu, že „...paní z Pernštejna stará s myslí se pominula a neví, co dělá...“. (viz F.V.Peřinka, l.c., s. 46). Mohlo jít o psychický dopad náhlého úmrtí jejího zetě Albrechta z Fürstenberka (zemřel na červenou úplavici 13.9.1599) a jejího vnuka Emanuela z Fürstenberka (zemřel 25.9.1599 zřejmě na stejnou nákazu ve věku 14 let). Blíže viz J.Kotyk, Alžběta Fürstenberská z Pernštejna (1557-1609), Heraldika a genealogie, 1994 č.2, s.65-74. Roku 1600 darovala M.M. de Lara Tovaryšstvu Ježíšovu dům a zahradu pod Letnou (majetek v hodnotě nad 6 000 kop míš.). Od t.r. žila opět v Litomyšli, kde zemřela 16.2. 1608. Více o ní S.Kasík, Marie Pernštejská de Lara, Heraldika a genealogie 1993, č. 3-4.

16) F.V.Peřinka, l.c., s. 48 - kop. 16, fol. 186 v.-188. Podle M.Zemka, Posloupnost prelátů a kanovníků olomoucké kapituly od počátku po nynější dobu, strojopis v SOA Opava, I. část 2. dílu, s. 195, se uvádí, že Maxmilián z Pernštejna byl v pořadí 749. olomouckým kanovníkem. Děkuji za tuto informaci z 30.9. 1991 vedoucímu IV. oddělení SOA Opava dr. A. Roubicovi.

16a) L.Škarek, Život sv. Aloise z Gonzagy, vyd. Olomouc 1927, s. 251.

17) Klement VIII. - 232. římský papež - vykonával svůj pontifikát do své smrti 3.3. 1605. Více o něm B.Chudoba, Španěl na Bílé Hoře, Vyšehrad 1945, s. 158 a J.Kadlec, Církevní dějiny, skripta CMBF v Litoměřicích, III.

kuriálním diplomatem, který měl za sebou m.j. diplomatické mise ve Španělsku, Polsku a na Moravě, kde poznal biskupa Pavlovského i katolicky věrnou rodinu Pernštejnů. Je zajímavé, že právě tento papež pověřil Maxmiliána z Pernštejna diplomatickou misí k polskému králi Zikmundu III. Vasovi.¹⁸⁾ Bylo to snad proto, že byl Maxmilián k němu „v nejužším vztahu“, jak hlásá Maxmiliánova náhrobní deska v bazilice Santa Maria Maggiore? Je jisté, že 12. listopadu 1592 byl Maxmilián, zřejmě již po úspěšně vykonané práci legáta Sv. Stolce, potvrzen olomouckým kanovníkem a jmenován papežským komořím.¹⁹⁾ Posvěcená růže, předaná Maxmiliánem z Pernštejna Zikmundu III. měla být blahopřáním Sv. Stolce k nově získané hodnosti švédského krále a měla jej jistě utvrdit v jeho protireformační politice. Již v Polsku král Zikmund Vasa vystupoval proti kalvinistické šlechtě a luteránským městům.²⁰⁾

Duchovenská kariéra Maxmiliána z Pernštejna - místo kulminace v blízkých se 18 letech - byla náhle přerušena smrtí v září 1593. V kapli díl, s. 252. Prof. Kadlec jej charakterizuje takto: „...Muž vážený, pilný, úzkostlivě svědomitý, pomalý, těžkopádný (vlastností zvláštní pro diplomata? - pozn. J.K.), hluboce zbožný...“. Denně celebroidal a zpovídal se učenému Caesaru Baroniovi, od 1597 prefektu Vatikánské knihovny (zemř. 1607), autoru prvních církevních dějin *Annales ecclesiastici* (dovedeny do 12. století, do pontifikátu Inocence III. - viz Kadlec, l.c., s. 257). Klement VIII. často zpovídal u sv. Petra v Římě jako obyčejný kněz. Měl asketické sklony (doma měl rozmístěno několik lebek, symbolů pomíječnosti - *Memento mori*). Často hostil chudé, ale na druhou stranu obohatil i své nepoty z rodiny Aldobrandini.

18) Zikmund III. ze švédských Vasovců byl synem švédského krále Jana III. (vládl 1568-92) a Kateřiny Jagellovny, dcery Zikmunda I. Jagellonce (vládl 1506-48), učence a příznivce věd. Byl katolicky vychován v Polsku, zřejmě na přání svého otce, který r. 1577 konvertoval ke katolictví pod vlivem jezuitů Antonia Possevina (1534-1611), vyslance papeže Řehoře XIII., který působil po určitou dobu i v Collegiu Nordicu v Olomouci. Zikmund III. vládl v Polsku v letech 1587-1632, po otci nastoupil vládu ve Švédsku roku 1592 a zde vládl do roku 1604.

19) Viz. cit. práce M. Zemka, s. 195, kde je odkaz na B. Paprockého. V „Zrcadle slavného markrabství moravského“, sepsaném B. Paprockým z Hlohova (1540-1614) v roce 1593 je (na s. 30 vydání z r. 1941) napsáno: „...Mladší bratr pana Jana, pan Maxmilián z Pernštejna, byl léta Páně 1592 od Svatosti papežské podle starobylého zvyku poslán s růží posvěcenou k Zikmundovi, toho jména třetímu, králi polskému. A ten se bral k stavu duchovnímu, když jsem tuto knihu psal...“.

20) Pro ostrý protireformační kurs byl Zikmund III. roku 1604 svržen ze švédského trůnu. Byl vystřídán svým bratrem Karlem IX. (vládl 1604-11), protestantem, otcem známého Gustava II. Adolfa (vládl 1611-32), který zahynul v bojích třicetileté války v bitvě u Lützen u r. 1632. Jeho dcera Kristina však konvertovala roku 1654 ke katolictví, zemřela roku 1689 v Římě a je zde i pohřbena.

Patrizi římské baziliky S. Maria Maggiore nechali zarmoucená matka a Maxmiliánův nejlepší přítel P. Didacus de Campo zříditi mramorový náhrobek s bustou, dvěma putty a nápisovou deskou, z níž poprvé opsal text roku 1866 Karel Žďárský ze Žďáru.²¹⁾ Jeho opis je přesný a odpovídá nápisu na fotografii od Otce kanovníka Msgre Františka Plannera z léta 1992, kterou přetiskujeme. Opisují nápis podle Žďárského:

D O M ²²⁾

MAXIMILIANO PERNESTANIO
BARONI BOEMO NOBILISSIMO
CLEMENTIS PP²³⁾ VIII AB INTIMO
CUBICULO A QUO AD SIGISMUNDUM
REGEM POLON²⁴⁾ ET SUEC²⁵⁾ EST MISSUS
IN SUMMA SPE EREPTO
MARIA MANRIQUIA F ²⁶⁾ DULCISS. ²⁷⁾ P.
DIDACUS DE CAMPO AMICO OPT ²⁸⁾ F ²⁹⁾ C ³⁰⁾
VIX ³¹⁾ AN ³²⁾ XVII MEN ³³⁾ IX OBIIT IIII NON SEPT ³⁴⁾
M D X C III

Tak - zatím neznámo proč (infekční choroba?) - v necelých 18 letech skončil nadějný život mladého Pernštejna, určeného k duchovnímu stavu. Svým rychlým služebním postupem sahal již po olomouckém biskupství a potom jistě po kardinálské hodnosti...³⁵⁾ Jediným písemným doku-

21) Článek „Hrob Maxmiliána z Pernštejna v Římě“ publikoval roku 1868 v Památkách archeologických roč. 7 (s. 223-224).

22) Žďárský čte Deo Optimo Maximo, může být i Domino.

23) Papae = papeže.

24) Poloniæ = Polska.

25) Sueciae = Švédsko.

26) Filio = synovi.

27) Dulcissimo = nejsladšímu.

28) optimo = nejlepšímu.

29) fieri = pasivum ke slovesu facere = vznikat, tvořit, stavět.

30) curavit = obstaral.

31) vixit = žil.

32) annos = roky.

33) menses = měsíce.

34) non. = nonae (v září 5. den). Výpočtem dojdeme k datu 2.9. 1593.

35) Msgre F. Planner napsal ke 400. výročí smrti Maxmiliána z Pernštejna článek „Il monumento a Massimiliano di Pernštejn“ do časopisu baziliky S. Maria Maggiore „Theotokos“ (č. 14, roč. 2 - 1993, s. 11-12), kde datuje Maxmiliánovu smrt k 10. září 1593.

mentem a památkou na Maxmiliána z Pernštejna je snad zatím jeho dopis³⁶⁾, který zaslal v září 1590 své sestře Polyxeně Rožmberské z Pernštejna. Dopis otiskují jako přílohu.³⁷⁾

Příloha:

List Maxmiliána z Penštejna sestře Polyxeně z Rožmberka

Vznešená paní, paní sestro,

O zdraví Vaší Milosti, v jakém způsobu jest, od dávného času oznámění sem očekával, kterého posavád nemajíc, však nicméně věřic dobré i stejně dokonalé jest, Vaší Milosti toho věrně a na dlouhé časy vinšuji přejí žádám. O mém pak zdraví není potřeba nyní Vaší Milosti psáti, neb dodavatel listu tohoto jak o něm tak i o jiném a jak mě věci zde stojí, Vaší Milosti obšírnou ústní zprávu, sauc všeho očitým svědkem, dá. Kdež nemajíc co jineého na ten čas Vaší Milosti psáti, lásce sestřské Vaší Milosti i pana manžela Vaší Milosti, kterému mé volné služby zkázati ráčíte se poručena činím a Vaší Milosti rozarium¹⁾ římské darček chatrnej odslám. Dat v Římě v neděli po svatým Matouši léta Páně 1590.

*Vaší Milosti povolný bratr
Maxmilian z Pernštejna*

Poznámka: 1) rozarium římské = nepochybně růženec.

36) St. archiv Litoměřice, pobočka Žitenice, fond LRRR (Lobkovicové roudničtí - rodinný archiv), B 178, fol. 2 r.

37) V korespondenci Alžběty z Fürstenberka (Státní archiv Litoměřice, pobočka Žitenice, fond LRRR-B179, 46-49 r) jsem našel dopis emisara Alžbětiny sestry Polyxeny Rožmberské z Pernštejna Wendella Mattera, datovaný v Římě 21. března 1592. Pisatel popisuje cestu z Tyrolska přes Alpy a Florencii do Říma. Provázeli jej Humprecht Černín z Chudenic (zemř. 1601), rožmberský dvořan Ladislav z Kytlic a Václav Pětipeský z Chýš (zemř. 1602). 18. března 1592 byli přijati papežem Klementem VIII. v soukromé audienci spolu s Maxmiliánem z Pernštejna, generálem jezuitského řádu a P. Maggiem. W. Matter líčí v dopise podrobně průběh audiencie i s předáním darů. Papež projevoval velkou náklonnost Maxmiliánovi a chystal se jej poslat k Anně, dceři arcivévodky Karla Štýrského, do Štýrského Hradce s rúží. Jak je známo, tato Anna (nar. 16.8. 1573, zemř. 10.2. 1598) se v květnu 1592 v Krakově stala ženou Zikmunda III. Vasy, švédského a polského krále. Matter v dopise konstatuje, že Maxmilián z Pernštejna "má již mužskou výřečnost a statečný vzhled" a že není vyloučeno jeho brzké povýšení na kardinála. Jeho vliv u papeže mu velmi závidí František z Ditrichštejna. Dopis je zajímavý i popisem Klimentových nepotů u papežského dvora. Podrobně je popisován též Maxmiliánův byt v Římě. Podrobnou analýzu dopisu zveřejním v brzké době v časopise "Heraldika a genealogie."

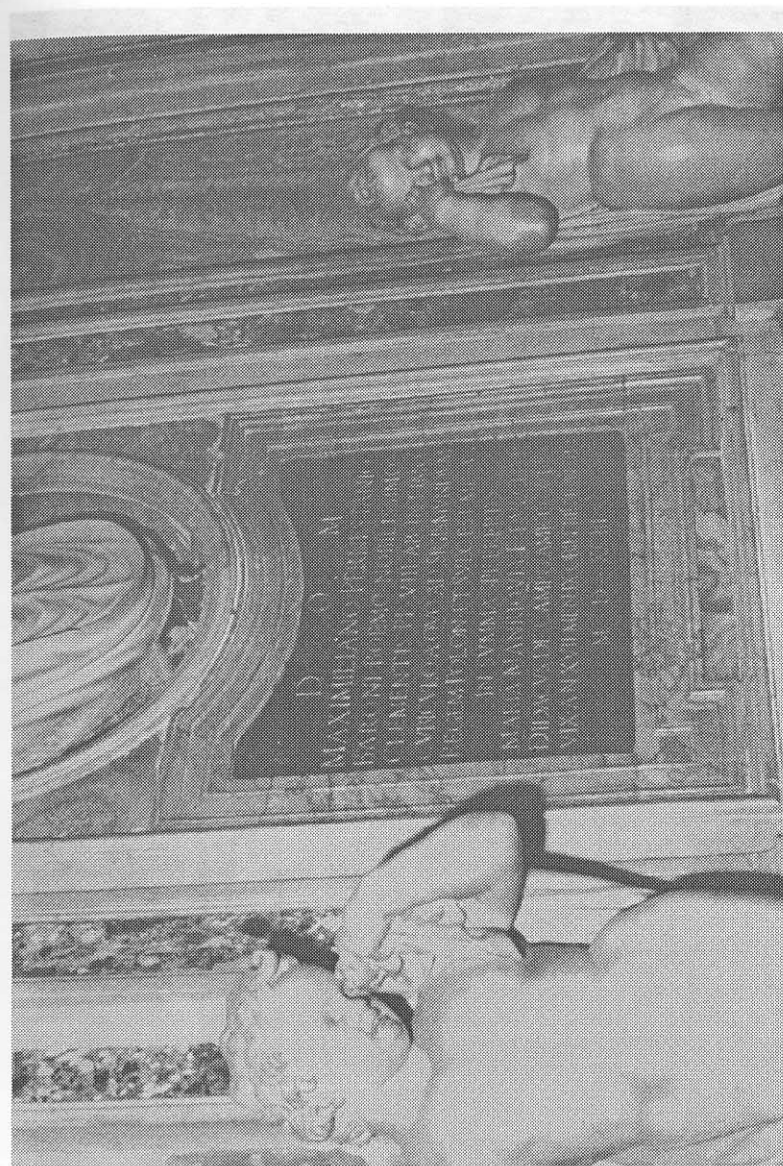
Maxmilian von Pernstein (1575-1593) (Zusammenfassung)

Das biografische Medaillon ist der Persönlichkeit des Maxmilian von Pernstein (1575-1593) gewidmet. Maxmilians Eltern waren der höchste Kanzler des Königreichs Böhmen Vratislav von Pernstein und seine spanische Frau Maria Maxmiliana Manrique de Lara. Als Angehöriger einer einflussreichen tschechischen katholischen Familie bereitete sich Maxmilian von klein auf für die kirchliche Karriere vor. Nach dem Tod seines Vaters (+1582) hielt er sich am Hofe des Bischofs von Olmütz auf. Im Jahre 1589 ging er nach Rom studieren. Schon in jungen Jahren wurden ihm die Würden des Kanonikers von Olmütz und des päpstlichen Kämmerers verliehen. Der Papst betraute ihn auch mit der Führung der diplomatischen Mission zum polnischen König (1592). Diese vielsprechende Entwicklung, deren Ziel wahrscheinlich der Posten des Bischofs von Olmütz war, wurde durch Maxmilians Tod im Alter von 18 Jahren abgebrochen. Die Hinterbliebenen ließen für ihn eine prunkvolle Marmorgrabplatte in der Kapelle Patrizi der römischen Basilika S. Maria Maggiore errichten.

Děkuji tu fotografovi baziliky S. Maria Maggiore za kvalitní záběry a Msgre F. Plannerovi za laskavé zprostředkování.

Detail busty Maxmiliána z Pernštejna z jeho hrobu
v římské bazilice S. Maria Maggiore

Detail náhrobního nápisu

Celkový záběr na Maxmiliánův mramorový náhrobek